
KVALITATIVNÍ KRITÉRIA VE FINANCOVÁNÍ VEŘEJNÝCH VYSOKÝCH ŠKOL A JEJICH DOPAD NA VYSOKOU ŠKOLU EKONOMICKOU V PRAZE

Josef Taušer, Pavel Žamberský*

Úvod

Financování vysokých škol je důležitým tématem ekonomické teorie i hospodářské praxe. Investice do vzdělání přináší pozitivní efekty jak pro jednotlivce, tak i celou společnost. V literatuře se v této souvislosti hovoří o pozitivních externalitách (Urbánek, 2006) či tzv. spill-over efektech (Blundell et al., 1999). Lidský kapitál je zdrojem ekonomického růstu, předpokladem konkurenceschopnosti země a základem pro celkový rozvoj společnosti.

Psacharopoulos (1994) provádí rozsáhlá měření návratnosti investic do primárního, sekundárního a terciárního vzdělání v rámci vybraných světových regionů a dospívá k závěru, že investice do vzdělání mají nadprůměrné míry výnosnosti pro jednotlivce i společnost, byť výsledky jsou diferencované v závislosti na stupni vzdělání, oboru studia, regionu, pohlaví atp. V české literatuře se tímto tématem zabývají např. Urbánek (2007) a Fischer et al. (2008), kteří odhadují soukromou míru návratnosti investice do vysokoškolského vzdělání na úrovni kolem 15 % ročně. Rozsáhlý výzkum Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD, 2011) odhaduje vnitřní výnosové procento investice do terciárního vzdělání v ČR ve výši 17,6 % pro muže a 16 % pro ženy. Společenské vnitřní výnosové procento této investice je pak o něco nižší (12,9 % pro muže a 11,6 % pro ženy).¹

Modely financování vysokého školství se v jednotlivých zemích liší (Urbánek, 2007). Konkrétní nastavení systému financování terciárního vzdělání závisí na mnoha faktorech. Zmínit lze ekonomickou vyspělost země, kulturní tradice, historický vývoj atp. Jde o dynamický systém, jehož vývoj je podmíněn proměnami vnitřního a vnějšího prostředí.

Vysoké školství v České republice zaznamenalo v posledních letech značný extenzivní rozvoj, což vedlo k významným změnám v systému financování veřejných

* Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahů (josef.tauser@vse.cz, pavel.zambersky@vse.cz). Příspěvek byl zpracován v rámci Výzkumného záměru Fakulty mezinárodních vztahů VŠE MSM6138439909 *Governance v kontextu globalizované společnosti a ekonomiky*.

1 Výpočet společenské míry návratnosti investic do vzdělání je z povahy věci náročnější, jelikož vyžaduje poměrně komplikované ocenění veškerých pozitivních (a případně i negativních) externalit, jež jsou s investicí do vzdělání spojeny. Jelikož tyto lze jen stěží podchytit zcela vyčerpávajícím způsobem, lze předpokládat, že společenské míry návratnosti investic do vzdělání jsou oproti soukromým mírně podhodnoceny.

vysokých škol, jež jsou charakteristické jak celkovým poklesem prostředků alokovaných na základní činnost vysokých škol, tak i strukturálními změnami klíčových ukazatelů, podle nichž jsou finanční zdroje rozdělovány. Rozpočet vysokých škol na běžnou činnost (tzv. normativní část rozpočtu) poklesl v roce 2012 ve srovnání s předcházejícím rokem o 6,7 %, ² přičemž současně vzrostla váha tzv. kvalitativních ukazatelů v rozpočtu (bližší viz dále). Na základě dostupných materiálů lze přitom předpokládat, že vývoj v této oblasti bude i nadále poměrně dramatický.

1. Cíl stati

Cílem předkládané stati je blíže charakterizovat jednotlivé kvalitativní parametry rozpočtu veřejných vysokých škol v České republice pro rok 2012 a analyzovat komparativní postavení Vysoké školy ekonomické (dále jen „VŠE“) v měnicích se podmínkách financování.

2. Metodika a použítá data

Základní použitou metodou je komparativní analýza, která bude zaměřena pouze na tzv. základní příspěvek. V úvahu tedy nebudou brány prostředky na investiční činnost, výdaje na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumných organizací a specifický výzkum, účelové prostředky na vědu, stipendia, zdroje z fondu rozvoje vysokých škol, rozvojové programy atp.

Analýza bude abstrahovat od problematiky stanovení limitů na financované studenty, jakož i od v současné době intenzivně diskutované reformy vysokých škol. Zaměříme se tedy čistě na komparativní analýzu tzv. kvalitativní bonifikace veřejných vysokých škol v rámci normativní části rozpočtu.

Výpočty budou vycházet z Rozpisu rozpočtu veřejných vysokých škol na rok 2012 tak, jak byl k dispozici na začátku března 2012.³ Jakékoliv další změny (např. snížení celkové částky na rozpočet veřejných vysokých škol) jsou otázkou politického rozhodnutí a jejich konkrétní dopad na jednotlivé položky rozpočtu lze jen obtížně předjímat. Analyzované podíly vysokých škol na jednotlivých ukazatelích, jež jsou pro provedení komparativní analýzy klíčové, by tímto však dotčeny býti neměly.

3. Obecná východiska a základní srovnání

Změny ve financování vysokých škol v posledních letech jsou podmíněné výrazným nárůstem počtu přijímaných studentů na vysoké školy v minulém desetiletí, očekávaným demografickým vývojem, negativní hospodářskou situací a rozpočtovou politikou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „MŠMT“). Zatímco první dva faktory se projevují ve strukturálních změnách základních parametrů rozpočtu vysokých škol, druhé dva jsou příčinou celkového poklesu disponibilních zdrojů,

² MŠMT, 2012a.

³ MŠMT, 2012a.

k němuž dochází již od roku 2009. Znepokojivým jevem je v této souvislosti určitá diskriminace vysokého školství. Podle předsedy Rady vysokých škol Jakuba Fischera dochází od roku 2009 k snižování podílu výdajů na vysoké školství na celkových výdajích MŠMT, přičemž výdaje na jednoho vysokoškoláka jsou nižší než výdaje na jednoho žáka v oblasti regionálního školství.⁴

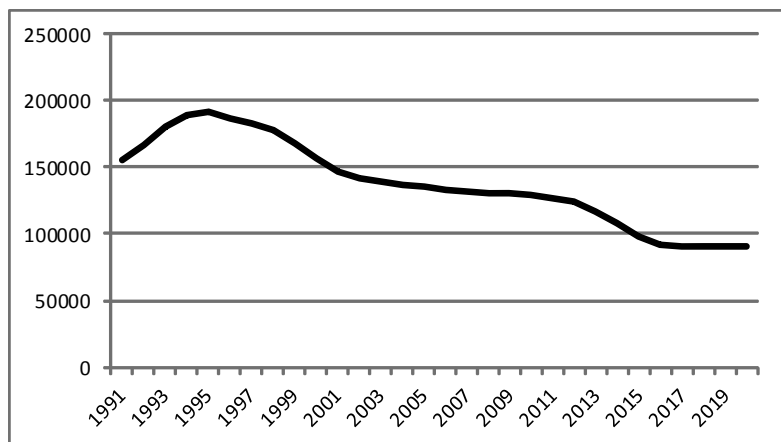
Podle Dlouhodobého záměru vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol na období 2011–2015, vydaného MŠMT v roce 2010, je klíčovou strategickou prioritou ministerstva přesun od kvantity ke kvalitě.⁵ Požadavek vychází z prohlubující se nerovnováhy, jež je způsobena výrazně rostoucím počtem poprvé zapsaných do terciárního vzdělávání na jedné straně a dlouhodobě klesajícím počtem skupiny 19–21letých na straně druhé.

Zatímco v akademickém roce 2006/2007 se na vysoké školy (veřejné i soukromé) poprvé zapsalo téměř 75 tisíc studentů, v akademickém roce 2009/2010 to bylo již přes 90 tisíc studentů. Při relativně stagnujícím počtu osob v příslušné věkové skupině v dané časové periodě tak vzrostl podíl poprvé zapsaných na vysokých školách z 54 % na 61,5 % (v roce 2000 to přitom bylo méně než 25 %).⁶

Uvážíme-li navíc další populační zlom věkové kohorty 19–21letých, jenž nás čeká od roku 2013 (viz graf 1), je zřejmé, že požadavek na přesun od kvantity ke kvalitě je zcela oprávněný, neboť při jinak neměnných parametrech by v následujících letech mohl na některé z vysokých škol studovat prakticky každý z příslušné věkové skupiny, což není ani společensky žádoucí, ani finančně únosné.

Graf 1

Průměrný počet osob ve věkové kohortě 19–21 let

Pramen: Vlastní výpočty na základě dat Českého statistického úřadu (ČSÚ, 2011).

4 Český rozhlas, 2012.

5 MŠMT, 2010.

6 Ibid, s. 6.

Přesun od kvantity ke kvalitě má být doprovázen efektivní diverzifikací vysokého školství. Na jedné straně by měly stát univerzity realizující špičkový výzkum a výuku ve vysoce kvalitních magisterských a doktorských programech, na straně druhé by pak měly existovat spíše profesně orientované vysoké školy, jež se budou soustřeďovat na bakalářské studijní programy, spolupráci s praxí atp. Důležitým požadavkem je rovněž výrazné snížení propustnosti z bakalářských do magisterských studijních programů pod úroveň 50 %.⁷

Nástroje k dosažení stanovených cílů jsou operacionalizovány v Zásadách a pravidlech pro stanovení rozpočtu veřejných vysokých škol.⁸ Od roku 2010 se ve financování vysokých škol začínají vedle kapitačních plateb prosazovat také různá kvalitativní kritéria, která se zatím neustále vyvíjejí jak z hlediska obsahu, tak i s ohledem na váhu dílčích ukazatelů.

Pro rok 2012 je normativní část rozpočtu veřejných vysokých škol rozdělena z 80 % podle počtu studentů (tzv. ukazatel A) a z 20 % podle tzv. kvalitativního ukazatele K . Výpočet příspěvku v rámci ukazatele A je poměrně komplikovaný. V principu jde o počet studentů, avšak v praxi je aplikován zvláštní algoritmus pro stanovení maximálního počtu studentů započtených pro financování v bakalářských, magisterských a doktorských studijních programech, jenž zohledňuje mj. počet studentů v předcházejících letech, výkon vysoké školy v rámci různých ukazatelů kvality atp. Dále se při výpočtu příspěvku v rámci ukazatele A uplatňují koeficienty ekonomické náročnosti, jež jednotlivým oborům přiřazují různé váhy podle „ekonomické náročnosti“ výuky.⁹ Základní rozdělení normativní části rozpočtu mezi jednotlivé veřejné vysoké školy podle počtu studentů a podle kvalitativního ukazatele K uvádí tabulka 1 (na straně 78).

Zavedení kvalitativních ukazatelů do financování veřejných vysokých škol v ČR má na jednotlivé školy značně diferencovaný dopad. Postavení vysokých škol s relativně větším podílem v rámci ukazatele K ve srovnání s podílem v rámci ukazatele A v důsledku implementace kvalitativních kritérií posiluje. Na základě výše nastiňených strategických priorit MŠMT lze přitom předpokládat, že i do budoucna váha ukazatele K poroste, což za jinak stejných podmínek povede k postupnému rozevírání pomyslných nůžek mezi vysokými školami s relativně větším a relativně menším podílem na ukazateli K ve srovnání s jejich podílem na počtu studentů.

Jednoduchým propočtem lze u každé vysoké školy porovnat teoretický rozpočet, který by jí připadl čistě podle kvalitativních kritérií s rozpočtem vypočteným pouze na základě počtu studentů. Výsledný poměr vyjadřuje, o kolik procent by měla příslušná vysoká škola větší (menší) rozpočet sestavený pouze podle kvalitativních kritérií ve srovnání s rozpočtem čistě na bázi počtu studentů. Hodnoty nad 100 indikují

7 MŠMT, 2010, s. 3 a 6.

8 V současné době je aktuální dokument *Zásady a pravidla financování veřejných vysokých škol pro rok 2012*, jenž navazuje na *Zásady financování a pravidla stanovení rozpočtu veřejných vysokých škol pro rok 2011* a další. Pramen: MŠMT, 2011.

9 Celá problematika je nepoměrně složitější a zasluhovala by samostatnou analýzu. S ohledem na primární zaměření článku se tímto v dalším textu nebudeme zabývat a zjednodušeně budeme ukazatel A chápat jako počet financovaných studentů. Blíže k tomu viz MŠMT, 2011, s. 11 a násl.

komparativně lepší postavení příslušné vysoké školy v kvalitativních kritériích. Další zvyšování váhy ukazatele *K* na normativní části rozpočtu vysokých škol povede v tomto případě za jinak stejných podmínek ke zlepšení rozpočtu. U hodnot nižších než 100 je tomu přesně naopak.

Tabulka 1**Normativní část rozpočtu VVŠ pro rok 2012 (v tis. Kč)**

Veřejná VŠ	Ukazatel A	% podíl v rámci ukazatele A	Ukazatel K	% podíl v rámci ukazatele K	Celkem	% podíl z celku
UK Praha	1 771 459	14,31	710 850	22,96	2 482 309	16,04
JU České Budějovice	438 883	3,54	93 946	3,03	532 829	3,44
UJEP Ústí nad Labem	359 392	2,90	56 512	1,83	415 904	2,69
MU Brno	1 364 381	11,02	380 140	12,28	1 744 521	11,27
UP Olomouc	769 172	6,21	193 882	6,26	963 054	6,22
VFU Brno	207 016	1,67	37 053	1,20	244 069	1,58
OU Ostrava	336 799	2,72	70 695	2,28	407 494	2,63
Univerzita Hradec Králové	244 215	1,97	46 003	1,49	290 218	1,88
SU Opava	234 860	1,90	35 894	1,16	270 754	1,75
ČVUT Praha	959 301	7,75	298 050	9,63	1 257 351	8,12
VŠCHT Praha	221 131	1,79	77 199	2,49	298 330	1,93
ZČU Plzeň	519 306	4,19	115 972	3,75	635 278	4,10
TU Liberec	299 179	2,42	64 177	2,07	363 356	2,35
Univerzita Pardubice	385 972	3,12	76 005	2,46	461 977	2,98
VUT v Brně	841 307	6,79	221 715	7,16	1 063 022	6,87
VŠB-TU Ostrava	752 677	6,08	116 887	3,78	869 564	5,62
UTB Zlín	477 636	3,86	79 121	2,56	556 757	3,60
VŠE Praha	464 509	3,75	105 980	3,42	570 489	3,69
ČZU Praha	749 416	6,05	123 904	4,00	873 320	5,64
MZLU Brno	430 838	3,48	81 931	2,65	512 769	3,31
AMU Praha	179 619	1,45	45 759	1,48	225 378	1,46
AVU Praha	46 165	0,37	12 342	0,40	58 507	0,38
VŠUP Praha	59 485	0,48	17 334	0,56	76 819	0,50
JAMU Brno	98 475	0,80	24 971	0,81	123 446	0,80
VŠP Jihlava	86 196	0,70	7 539	0,24	93 735	0,61
VŠTE České Budějovice	85 195	0,69	1 784	0,06	86 979	0,56
Celkem	12 382 584		3 095 646		15 478 230	100

Pramen: MŠMT, 2012a.

Tabulka 2**Teoretická výše rozpočtu VVŠ v roce 2012 podle jednotlivých ukazatelů (v tis. Kč)**

Veřejná VŠ	Rozpočet čistě podle ukazatele A	Rozpočet čistě podle ukazatele K	Poměr v %
UK Praha	2214324	3554251	160,5
VŠCHT Praha	276414	385996	139,6
ČVUT Praha	1199126	1490251	124,3
VŠUP Praha	74356	86670	116,6
MU Brno	1705476	1900702	111,4
AVU Praha	57706	61712	106,9
VUT v Brně	1051634	1108575	105,4
AMU Praha	224524	228797	101,9
JAMU Brno	123094	124856	101,4
UP Olomouc	961465	969408	100,8
VŠE Praha	580636	529900	91,3
ZČU Plzeň	649133	579860	89,3
TU Liberec	373974	320883	85,8
JU České Budějovice	548604	469729	85,6
OU Ostrava	420999	353476	84,0
Univerzita Pardubice	482465	380027	78,8
MZLU Brno	538548	409655	76,1
Univerzita Hradec Králové	305269	230013	75,3
VFU Brno	258770	185265	71,6
UTB Zlín	597045	395603	66,3
ČZU Praha	936770	619518	66,1
UJEP Ústí nad Labem	449240	282562	62,9
VŠB-TU Ostrava	940846	584435	62,1
SU Opava	293575	179472	61,1
VŠP Jihlava	107745	37694	35,0
VŠTE České Budějovice	106494	8919	8,4
Celkem	15478230	15478230	100

Pramen: Vlastní výpočty na základě dat MŠMT (MŠMT, 2012a).

Z tabulky 2 vyplývá, že komparativně nejsilnější postavení v rámci kvalitativních charakteristik má Univerzita Karlova, u níž by přechod na plné financování podle ukazatele *K* znamenal o cca 60% vyšší rozpočet v porovnání s financováním čistě dle počtu studentů. Velmi dobrou pozici mají v tomto ohledu ještě VŠCHT Praha, ČVUT Praha a VŠUP Praha. U škol jako VŠP Jihlava či VŠTE České Budějovice by naopak přechod na plné financování dle kvalitativních kritérií byl zjevně likvidační.

VŠE Praha je z 26 uvedených veřejných vysokých škol na 11. místě. Poměr 91,3 % naznačuje, že zavedení kvalitativních charakteristik do financování vysokých škol má na rozpočet školy negativní dopad. Kdyby se finanční zdroje rozdělovaly pouze podle počtu studentů, byl by rozpočet školy v roce 2012 cca o 10,1 mil. Kč vyšší. Obdobně lze odvodit, že zvýšení podílu ukazatele K z 20 na 30 % by za jinak stejných podmínek vedlo ke snížení rozpočtu VŠE o přibližně 5 mil. Kč, což činí méně než 1 % současného rozpočtu.

Citlivost rozpočtu VŠE na změny ve váze kvalitativních charakteristik se tedy nezdá příliš vysoká. Je však potřeba si uvědomit, že předpoklad „jinak stejných podmínek“ není v současné ekonomické situaci reálný. Naopak lze očekávat další pokles celkových prostředků na normativní část rozpočtu vysokých škol. Stejně tak i obsah a váha kvalitativních ukazatelů se mohou výrazně měnit. Rovněž výkon jednotlivých škol nezůstane stejný. Další část analýzy tedy zaměříme na rozbor dílčích kvalitativních ukazatelů, jakož i komparativní postavení VŠE v rámci každého z nich.

4. Rozklad ukazatele K a komparativní postavení VŠE

V roce 2012 tvoří ukazatel K 9 dílčích ukazatelů s různou vahou, které se rozdělují do 3 skupin – vědecký výkon (ukazatele $VI-V3$), kvalita studia a uplatnění absolventů (ukazatele $K1-K2$) a mezinárodní mobilita a internacionalizace (ukazatele $M1-M4$). Souhrnně se někdy používá označení VKM (*věda, kvalita a mobilita*). Je ale potřeba rozlišit ukazatele VKM pro výpočet limitů financovaných studentů a VKM pro výpočet příspěvku do normativní části rozpočtu v rámci ukazatele K . I když struktura ukazatelů je do jisté míry podobná, existují zde některé významné rozdíly ve složení i váze dílčích ukazatelů.¹⁰ S ohledem na zaměření tohoto článku se v dalším textu budeme zabývat výhradně ukazatelem VKM pro výpočet tzv. kvalitativní bonifikace v rámci rozpočtu (ukazatel K).

Každý dílčí ukazatel má přidělenou určitou váhou v rámci ukazatele K , na jejímž základě lze odvodit, jaký objem finančních prostředků byl rozdělen podle daného kritéria (celkově bylo v roce 2012 na ukazatel K alokováno něco málo přes 3 mld. Kč – viz tabulku 1). Podle podílu každé vysoké školy na ukazateli je pak vypočtena dotace, která jí v rámci tohoto ukazatele připadla. Tuto částku lze následně porovnat s teoretickou dotací, kterou by z uvedených zdrojů škola získala, kdyby kvalitativní ukazatele ve financování vysokých škol nebyly vůbec použity. Místo podílu na příslušném ukazateli se tedy použije podíl školy na počtu studentů. Rozdíl udává, jaký dopad měla do rozpočtu vysoké školy v roce 2012 existence příslušného ukazatele.

Největší váhu v rámci kvalitativních kritérií rozpočtu má ukazatel VI – *počet bodů za výsledky v oblasti vědy a výzkumu*. V principu jde o to, že jednotlivým výsledkům výzkumu (např. článek v časopise s impakt faktorem, knižní monografie, patent) je

10 Blíže viz MŠMT, 2011.

speciální metodikou¹¹ přiřazen určitý počet bodů (jde o tzv. body „RIV“, které jsou zveřejňovány v rejstříku informací o výsledcích). Pro stanovení podílu jednotlivých vysokých škol na ukazateli *VI* se vychází ze součtu bodů za posledních pět let předcházejících roku hodnocení, aby byla zajištěna určitá stabilita ukazatele. Tímto postupem bylo v roce 2012 rozděleno celkem 29,3 % prostředků v rámci ukazatele *K*. Dalších 1,7 % zdrojů bylo alokováno mezi umělecké vysoké školy na základně zvláštní metodiky hodnocení výsledků tvůrčí umělecké činnosti, jež lépe vystihuje podstatu umělecké a tvůrčí činnosti (tzv. body „RUV“, které jsou zaznamenávány v registru tvůrčí umělecké činnosti).¹²

Podíl VŠE na ukazateli *VI* činil pouze 1,3 %, což je výrazně méně ve srovnání s podílem na počtu studentů (3,75 %).¹³ Výše naznačeným postupem lze snadno dopočítat, že existence tohoto ukazatele měla negativní dopad do rozpočtu školy ve výši téměř 24 mil. Kč. Zvyšování podílu ukazatele v rámci ukazatele *K* by tedy mělo za jinak stejných podmínek na finanční pozici VŠE nepříznivý vliv. Pokud by byl ukazatel *K* v roce 2012 tvořen pouze ukazatelem *VI*, byl by aktuální rozpočet školy nižší o více než 67 mil. Kč.

Výsledky v oblasti vědy a výzkumu jsou počítány na bázi součtu bodů získaných za posledních pět let předcházejících roku hodnocení. Kvůli komplikovanosti celého systému hodnocení zde navíc dochází k časovému zpoždění mezi obdobím, za které jsou výsledky hodnoceny, a rokem sestavení rozpočtu. Při nezměněné metodice hodnocení výsledků v oblasti vědy a výzkumu tak nelze v následujících letech očekávat žádné dramatické zlepšení v podílu VŠE na uvedeném ukazateli.

Situace je komplikována zejména tím, že se zde porovnávají velmi různorodé vysoké školy. Je zcela zřejmé, že technicky zaměřené obory mají ze své podstaty blíže k základnímu i aplikovanému výzkumu. Není tedy divu, že nejlepších relativních výsledků (vztaženo k podílu na počtu studentů) dosahují VŠCHT Praha (2,8krát vyšší podíl v ukazateli *VI* ve srovnání s podílem na ukazateli *A*), UK Praha (2,2krát vyšší podíl), ČVUT Praha (1,7krát vyšší podíl) a VUT Brno (1,2krát vyšší podíl).¹⁴

Představitelé VŠE již delší dobu usilují o to, aby vědecký výkon vysokých škol byl počítán na bázi oborového hodnocení. V roce 2012 by mělo být tohoto postupu zčásti využito při výpočtu ukazatelů kvality a výkonu pro stanovení limitu financovaných studentů. Provedené výpočty přitom naznačují, že právě pro ekonomické obory by toto hodnocení mělo být velmi výhodné.¹⁵

11 Hodnocení výsledků v oblasti vědy a výzkumu je poměrně komplikovaným tématem a bližší vysvětlení by vyžadovalo samostatnou analýzu. V současné době probíhají na úrovni Rady pro výzkum, vývoj a inovace (poradní orgán vlády ČR) intenzivní jednání o podobě nové metodiky hodnocení výsledků výzkumu a vývoje. V době psaní tohoto článku není výsledek jednání znám. Čtenáře tak lze odkázat na Metodiku hodnocení výsledků výzkumných organizací a hodnocení výsledků ukončených programů platnou pro léta 2010 a 2011. Blíže viz Úřad vlády ČR, 2011.

12 MŠMT, 2011, s. 12 a 15.

13 MŠMT, 2012a.

14 Vlastní výpočty z údajů MŠMT, 2012a.

15 MŠMT, 2011, s. 25.

Relativně špatnou pozici má VŠE také ve druhém „vědeckém“ ukazateli *V2 – účelové neinvestiční prostředky na výzkum*. Ukazatel v principu vyjadřuje schopnost vysoké školy získávat dodatečné prostředky z grantů a jiných zdrojů na výzkum na bázi různých soutěží a výběrových řízení (včetně zahraničních) a je počítán jako tříletý vážený průměr (poslední rok s dostupnými údaji má váhu 50 %, rok předcházející 30 % a rok nejstarší 20 %).¹⁶ VŠE má na tomto ukazateli podíl 1,4 %, což je opět výrazně méně ve srovnání s podílem na počtu studentů. Jelikož je ale váha ukazatele *V2* v komparaci s ukazatelem *V1* zřetelně nižší (5 %), je i negativní dopad do rozpočtu VŠE podstatně menší (cca minus 3,6 mil. Kč). Pořadí relativně nejlepších škol v tomto ukazateli je obdobné jako v případě ukazatele *V1*.¹⁷

Ukazatel V3 – vlastní příjmy je indikátorem schopnosti vysoké školy generovat příjmy ze spolupráce se subjekty mimo veřejný sektor.¹⁸ Zvýhodněny by zde měly být školy, které se zaměřují spíše na aplikovaný výzkum a komerčně založené projekty. VŠE si v tomto ukazateli vede dobře, neboť její podíl činí 4,4 %, což je více ve srovnání s podílem na počtu studentů. Bohužel váha ukazatele ve výši 3 % je příliš malá na to, aby pozitivní vliv do rozpočtu VŠE mohl být nějak výrazný (přibližně plus 0,6 mil. Kč). Přesto je potěšitelné, že relativně lepších výsledků v tomto ukazateli (opět přepočteno ve vztahu k podílu na počtu studentů) dosahují pouze UK Praha, ČVUT Praha, VŠCHT Praha, TU Liberec a VUT Brno.¹⁹

Ukazatel K1 – vážený počet profesorů a docentů odráží kvalifikační úroveň vysokých škol. Počet profesorů a docentů je počítán za poslední tři roky, přičemž váha profesora je stanovena na 2,5 a váha docenta na 1,5.²⁰ I když váha ukazatele je velmi malá (2 %), a vliv na rozpočet není tudíž velký, je poměrně zajímavé provést jednoduché komparativní srovnání.

Podíl VŠE na ukazateli *K1* je téměř stejný jako podíl na počtu studentů. V rámci sledovaných vysokých škol zaujímá při přepočtu ukazatele na počet studentů 9. místo. Mezi relativně nejlépe postavenými vysokými školami v tomto ukazateli figurují vedle tradičně silných vysokých škol i umělecké vysoké školy – AMU Praha, JAMU Brno a AVU Praha, což souvisí s relativně menším počtem studentů na těchto školách.²¹

Velmi důležitým ukazatelem je ukazatel *K2 – zaměstnanost absolventů*, jehož váha na ukazateli *K* činí 32 %. Do výpočtu vstupují pouze absolventi, kteří nejsou registrovaní jako nezaměstnaní, s tím, že absolventi bakalářských, dlouhých magisterských, navazujících magisterských a doktorských programů mají různou váhu dle délky studia. Dále se ve výpočtu uplatňují koeficienty ekonomické náročnosti, které mají zohlednit různou ekonomickou náročnost na různých oborech studia. Relativní novinkou je pak zavedení bonifikace pro absolventy bakalářských studijních programů, kteří již dále nepokračují ve studiu na VŠ do dvou let od ukončení studia. Tito absol-

16 Ibid., s. 13.

17 Vlastní výpočty z údajů MŠMT, 2012a.

18 MŠMT, 2011, s. 13.

19 Vlastní výpočty z údajů MŠMT, 2012a.

20 MŠMT, 2011, s. 13.

21 Vlastní výpočty z údajů MŠMT, 2012a.

venti jsou započítáni dvakrát.²² Zjevně jde o další z nástrojů, jenž by měl stimulovat profesně orientované bakalářské studijní obory, jejichž absolventi již nebudou dále ve studiu pokračovat a vstoupí rovnou na trh práce.

Podíl VŠE na tomto ukazateli (3,8 %) je opět blízký podílu na celkovém počtu studentů, což by bylo možné interpretovat i jako jakousi průměrnou obtížnost studia ve srovnání s ostatními vysokými školami. Je zajímavé, že technicky orientované školy, které jsou silné v ostatních ukazatelích, v ukazateli *K2* relativně ztrácejí, což souvisí s obtížností jejich studia a nižší mírou propustnosti (zvlášť zřejmé je to např. u ČVUT Praha).²³

Z finančního hlediska je vliv tohoto ukazatele na rozpočet VŠE spíše pozitivní. Kdyby teoreticky celý ukazatel *K* byl vypočítán pouze na bázi počtu zaměstnaných absolventů, byl by současný rozpočet školy o cca 10,6 mil. Kč vyšší. Z tohoto pohledu je pozitivní, že ukazatel má v rámci ukazatele *K* relativně velkou váhu. Na druhou stranu je však potřeba si uvědomit, že v roce 2011 byly finanční zdroje za absolventy přidělovány v rámci samostatného ukazatele *B2*, jenž měl na normativní části rozpočtu vysokých škol podíl 10 % (v současnosti je to jen 32 % z 20 %, tj. 6,4 %).²⁴

Ukazatel *M1 – počet studentů s cizím státním občanstvím* je prvním ukazatelem mezinárodní mobility a internacionalizace. Zahrnuje všechny studenty s cizím státním občanstvím, kteří studují ve standardních studijních programech jako čeští studenti. Tito studenti tedy neplatí školné ani nejsou v ČR na stáži v rámci některého z programů mobility. Při výpočtu se využívá váženého průměru za poslední tři roky (poslední rok s dostupnými údaji má váhu 50 %, rok předcházející 30 % a rok nejstarší 20 %).²⁵

VŠE má v tomto ukazateli velmi silné postavení. V rámci zkoumaných veřejných vysokých škol je v relativním vyjádření tohoto ukazatele (k počtu studentů) dokonce na 1. místě,²⁶ což je dáno zejména velkým počtem občanů Slovenské republiky (v roce 2010 jich bylo 1824), kteří zde studují na základě smlouvy mezi Českou republikou a Slovenskou republikou v českých studijních programech zadarmo, přičemž mohou používat svůj mateřský jazyk. Portfolio cizích státních občanů studujících na VŠE ve studijních programech v českém jazyce je ale podstatně širší. V roce 2010 na VŠE studovali mj. také občané Ruské federace (471), Ukrajiny (186), Běloruska (160), Vietnamu (131), Kazachstánu (135) atp.²⁷

Podíl VŠE na počtu studentů s cizím státním občanstvím je zhruba 2,7krát vyšší než podíl na počtu studentů. V tomto ohledu je pro finanční pozici VŠE negativní poměrně nízká váha ukazatele, jež činí pouze 2 %. Jakékoliv zvýšení podílu tohoto ukazatele v rámci celkového kvalitativního ukazatele *K* by se do rozpočtu školy promítlo velmi pozitivně. I při současné relativně malé váze ukazatele činí příspěvek za studenty s cizím státním občanstvím do rozpočtu VŠE cca 7,4 mil. Kč.

22 Blíže viz MŠMT, 2011, s. 33–34.

23 Vlastní výpočty z údajů MŠMT, 2012a.

24 MŠMT, 2012a.

25 MŠMT, 2011, s. 13.

26 Vlastní výpočty z údajů MŠMT, 2012a.

27 VŠE, 2011.

Z ostatních veřejných vysokých škol si v tomto ukazateli vedou relativně velmi dobře také UTB Zlín, MU Brno, AMU Praha a JAMU Brno. Naopak nejhorší komparativní postavení mají v tomto ukazateli ČVUT Praha, VŠP Jihlava, Univerzita Pardubice, VŠCHT Praha, Univerzita Hradec Králové a JU České Budějovice.²⁸

Ukazatel **M2** – *samoplátci* odráží schopnost veřejných vysokých škol uspět v konkurenci na trhu „komerčního“ vzdělávání. Vyjadřuje podíl příslušné vysoké školy na celkovém počtu studentů s cizím státním občanstvím, kteří si v ČR plně hradí své studium. V principu jde o studenty, kteří studují v placených programech akreditovaných v cizím jazyce. V praxi je však výpočet poněkud složitější.²⁹ Opět přitom jde o vážený průměr za poslední tři roky (poslední rok s dostupnými údaji má váhu 50 %, rok předcházející 30 % a rok nejstarší 20 %).

V ukazateli **M2** jednoznačně dominuje UK Praha, která zde má podíl cca 4,3krát vyšší ve srovnání s podílem na celkovém počtu studentů. Velmi dobře si vede ještě VFU Brno (podíl 2,8krát vyšší). Podíl VŠE na tomto ukazateli činí pouhých 0,4 %, což je téměř 10krát méně ve srovnání s podílem na celkovém počtu studentů. Existence tohoto ukazatele má tedy do rozpočtu VŠE negativní dopad. Váha ukazatele je však relativně malá – činí 3 %, a tak negativní efekt není výrazný. V každém případě v této oblasti lze hledat potenciál pro budoucí rozvoj VŠE. Nejde přitom zdaleka ani tak o příspěvek v rámci ukazatele **M2** (v roce 2012 činí pouhých cca 400 tis. Kč), ale o možnost vybírat školné, jež i při relativně nízkých hodnotách v mezinárodním srovnání několikanásobně převyšuje normativ na studenta v neplacených programech. Navíc samoplátci se nepočítají do limitů financovaných studentů. Za zmínku ještě stojí, že v tomto ukazateli má řada veřejných vysokých škol nulový podíl, včetně např. ZČU Plzeň.³⁰

Ukazatel **M3** – *studenti vyjíždějící v rámci mobilních programů* je indikátorem schopnosti příslušné vysoké školy zapojit se do internacionalizace. Ukazatel je vypočítán z váženého průměru pobytů studentů v zahraničí v rámci některého z programů mobility. Pobyt přitom musí trvat alespoň 30 dní, aby mohl být započítán. Aplikován je vážený průměr za poslední tři roky.³¹ Školám, které získaly ECTS label, se výsledná hodnota zvyšuje o 12 %. V případě, že škola má platný DS label, výsledky se navyšují o 2 %.³²

Pozice VŠE v tomto ukazateli je velmi silná. Podíl na „vyslaných“ studentech je cca 1,6krát vyšší v porovnání s podílem na celkovém počtu studentů, což ve srovnání s ostatními školami znamená 3. nejlepší výsledek v těsném závěsu za MU Brno (cca 1,8krát vyšší podíl) a VŠUP Praha (cca 1,6krát vyšší podíl). Dopad do rozpočtu VŠE je tedy pozitivní, což dále umocňuje relativně významná váha ukazatele, jež činí 11 %. Celkově tak VŠE za tuto formu internacionalizace získala v roce 2012 do rozpočtu příspěvek ve výši cca 20,2 mil. Kč.³³

28 Vlastní výpočty z údajů MŠMT, 2012a.

29 Blíže k tomu viz MŠMT, 2012b, s. 4.

30 Vlastní výpočty z údajů MŠMT, 2012a.

31 MŠMT, 2011, s. 14.

32 VŠE Praha je držitelem obou těchto prestižních ocenění, která jsou udělována Evropskou komisí za správnou implementaci evropského kreditního systému a za udílení dodatku k diplomu.

33 Vlastní výpočty z údajů MŠMT, 2012a.

Zrcadlovým ukazatelem k *M3* je ukazatel *M4* – *studenti přijíždějící v rámci mobilních programů*. Výpočet je zcela analogický výpočtu, jenž byl popsán u ukazatele *M3*, s tím rozdílem, že se zde sledují pobyty studentů, kteří přijíždějí ze zahraniční studovat na některou z veřejných vysokých škol. Podíl VŠE na tomto ukazateli je velmi blízký podílu na ukazateli *M3*.³⁴

Komparativní postavení lze hodnotit velmi pozitivně, neboť VŠE je opět na 3. místě. Zajímavostí je v tomto ohledu 1. místo UK Praha, která v ukazateli *M3* výrazně zaostává.³⁵ Druhé místo patří stejně jako v ukazateli *M3* VŠUP Praha. Při váze ukazatele ve výši 11 % činí příspěvek za „přijaté“ studenty v rámci mezinárodní mobility do rozpočtu VŠE cca 20 mil. Kč.³⁶

Dílčí ukazatele v rámci ukazatele *K* jsou přehledně shrnuty v tabulce 3. Vedle váhy každého ukazatele je zde uveden podíl VŠE na tomto ukazateli, získané prostředky v rámci ukazatele a „teoretická“ částka, která by na VŠE připadla, kdyby příslušný ukazatel neexistoval a alokované prostředky by byly distribuovány podle počtu studentů (přesněji podle podílu na ukazateli *A*). Rozdíl obou posledních hodnot pak udává, jaký dopad má existence příslušného kvalitativního ukazatele do rozpočtu školy v roce 2012.

Tabulka 3

Dopad existence kvalitativních ukazatelů do rozpočtu VŠE v roce 2012

Ukazatel	V1	V1 (2)	V2	V3	K1	K2	M1	M2	M3	M4	celkem
Váha v rámci ukazatele K v %	29,3	1,7	5,0	3,0	2,0	32,0	2,0	3,0	11,0	11,0	100
Podíl VŠE na ukazateli v %	1,3	0,0	1,4	4,4	3,8	3,8	11,9	0,4	5,9	5,9	
Získané prostředky v tis. Kč	12045	0	2225	4075	2367	37319	7372	412	20238	19926	105980
Prostředky dle podílu na A v tis. Kč	34013	1973	5804	3483	2322	37148	2322	3483	12770	12770	116087
Dopad do rozpočtu VŠE v tis. Kč	-21969	-1973	-3579	593	45	171	5050	-3071	7469	7157	-10107

Pramen: Vlastní výpočty z dat MŠMT (MŠMT, 2012a).

34 V tabulce 3 je uveden stejný podíl ve výši 5,9 %. Fakticky je ale podíl na ukazateli *M4* cca o 0,09 procentních bodů nižší.

35 Nutně zde tedy existuje disproporce mezi vyslanými a přijatými studenty, kterých je na UK nesrovnatelně více.

36 Vlastní výpočty z údajů MŠMT, 2012a.

5. Shrnutí a budoucí perspektivy

Zavádění kvalitativních kritérií do financování veřejných vysokých škol představuje pro tuto oblast školství velkou výzvu. Provedená komparativní analýza zřetelně prokázala nerovné postavení jednotlivých škol. Zatímco některé vysoké školy na existenci kvalitativních kritérií financování vydělávají, jiné významně ztrácejí. Na základě dostupných materiálů lze přitom racionálně předpokládat, že váha kvalitativních kritérií v budoucnu poroste. Kvalitativní charakteristiky ve financování vysokých škol tak začnou plnit funkci mechanismu přirozené selekce. Pokud by navíc klesal objem celkových prostředků alokovaných na základní činnost veřejných vysokých škol, celkový efekt by se dále zvýraznil.

S ohledem na výše uvedené je velmi důležité analyzovat komparativní postavení VŠE v rámci kvalitativních charakteristik financování. V současné době škola na ukazateli *K* mírně ztrácí. Rozdíl však není zásadní, a tak zvýšení váhy tohoto ukazatele v rámci financování vysokých škol by za jinak stejných podmínek nemělo žádné dramatické dopady.

Velkým problémem je však poměrně vysoká citlivost VŠE na strukturální změny ukazatele *K*. Přeskupení vah dílčích ukazatelů od mezinárodní mobility směrem ke vědeckému výkonu by mělo na rozpočet VŠE značně negativní dopad. V roce 2012 získala VŠE v rámci ukazatelů *V* cca 18,3 mil. Kč. Finanční alokace dle ukazatelů *M* pak činila téměř 48 mil. Kč. Vědecký výkon má přitom na ukazateli *K* celkovou váhu 39%, kdežto mezinárodní mobilita a internacionalizace „jen“ 27 %.³⁷ Disproporce je tedy zřejmá. Stejně nepříznivý vliv by ale měla také případná změna obsahu kritérií internacionalizace, a to např. od mobility k mezinárodní spolupráci ve vědě.³⁸ Naopak zavedení oborového hodnocení vědeckého výkonu by tuto úvahu možná zcela obrátilo.

Budoucnost je tedy poměrně nejistá. Skladba kvalitativních ukazatelů se bude pravděpodobně měnit. Z dostupných dokumentů lze vyčíst, že MŠMT o určitých změnách ve struktuře ukazatele *K* uvažuje. Zmiňována jsou nová kritéria, jako např. ukazatele založené na výstupech z mezinárodních databází výsledků vědy a výzkumu (SCOPUS či Web of Science), různá domácí a mezinárodní ocenění, statistická šetření k hodnocení vysoké školy studenty i absolventy, kvalita zájemců o jednotlivé vysoké školy na bázi využití výsledků státní maturitní zkoušky nebo výsledků středoškolských soutěží a olympiád uchazečů o studium na příslušných vysokých školách.³⁹

Co z toho plyne pro VŠE? Existence kvalitativních kritérií ve financování veřejných vysokých škol je důsledkem vývoje v oblasti vysokého školství v posledních letech. I když se jednotlivá kritéria neustále vyvíjejí a zpřesňují, jejich skladba je celkem logická. Snaha o často zmiňovaný přesun od kvantity ke kvalitě je zde patrná. Podle našeho názoru by se VŠE měla vydat právě touto cestou. Extenzivní rozvoj školy se již zcela vyčerpal, a je proto potřeba hledat jiná řešení. Provedená komparace

37 Vlastní výpočty z údajů MŠMT, 2012a.

38 Uvedené kritérium se ostatně již v rámci ukazatele *VKM* uplatňuje, avšak zatím pouze k výpočtu limitů financovaných studentů. Více viz MŠMT, 2011, s. 14.

39 MŠMT, 2011, s. 20.

přítom naznačila možné směry budoucího rozvoje. Nedomníváme se, že by škola měla „účelově“ podporovat pouze ty aktivity, jež jsou dnes obsahem kvalitativních kritérií financování veřejných vysokých škol, neboť ta se mohou měnit. Je ale potřeba zaměřit pozornost na oblasti, v nichž existuje značný potenciál, a začít naplno realizovat deklarovaný přesun od kvantity ke kvalitě tak, jak je uvedeno v Dlouhodobém záměru VŠE na období 2011–2015 v části *Víze*.⁴⁰

Pro hlubší rozvedení těchto úvah by však bylo zapotřebí podrobněji prozkoumat dopad ukazatele *K* do vnitřního financování VŠE, rozebrat problematiku stanovení limitů na financované studenty a diskutovat budoucnost veřejných vysokých škol v rámci připravované reformy. Na každé výše uvedené téma by přitom bylo možné napsat samostatný článek. V této stati jsme se proto zaměřili jen na výchozí analýzu komparativního postavení VŠE v rámci veřejných vysokých škol z hlediska kvalitativních charakteristik.

Literatura

- BLUNDELL, R.; DEARDEN, L.; MEGHIR, C.; SIANESI, B. Human Capital Investment: The Returns from Education and Training to the Individual, the Firm and the Economy. London, *Fiscal Studies*. 1999, vol. 20, no. 1, s. 1–23.
- FISCHER, J.; MAZOUCH, P.; FINARDI, S. Hodnocení investice do terciárního vzdělání z pohledu jednotlivce: teoretické a praktické otázky odhadu vnitřního výnosového procenta. Praha, 15. 12. 2008–16. 12. 2008. In *Reprodukce lidského kapitálu – Vzájemné vazby a souvislosti* [CD-ROM]. Praha : VŠE, Nakladatelství Oeconomica, 2008, s. 1–6. ISBN 978-80-245-1434-5.
- PSACHAROPOULOS, G. Returns to Investment in Education: A Global Update. *World Development*. 1994, vol. 22, no. 9, s. 1325–1343.
- URBÁNEK, V. Hospodářský růst, lidský kapitál a jeho externality. Liberec 11. 9. 2007–12. 9. 2007. In KOCOUREK, A.; ŠIMANOVÁ, J. (ed.). *Liberecké ekonomické fórum 2007* [CD-ROM]. Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 136. ISBN 978-80-7372-244-9.
- URBÁNEK, V. *Financování vysokého školství*. 1. vyd. Praha : VŠE, Nakladatelství Oeconomica, 2007. 163 s. ISBN 978-80-245-1313-3.

Internetové zdroje

- ČESKÝ ROZHLAS. *Akademici kritizují ministerstvo školství za podfinancování vysokých škol* [online]. Zprávy Českého rozhlasu. Duben 2012 [cit. 2011-04-04]. www.rozhlas.cz/zpravy/spolecnost/_zprava/akademici-kritizuji-ministerstvo-skolstvi-za-podfinancovani-vysokych-skol-1022829.
- ČSÚ. *Obyvatelstvo – roční časové řady* [online]. Český statistický úřad. Květen 2011 [cit. 2011-02-15]. www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu.
- MŠMT. *Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol na období 2011–2015* [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Únor 2010 [cit. 2011-02-15]. www.msmt.cz/vzdelavani/dlouhodoby-zamer-vzdelavaci-a-vedecke-vyzkumne-vyvojove-a?highlightWords=Dlouhodob%C3%BD+z%C3%A1m%C4%9Br.
- MŠMT. *Zásady a pravidla financování veřejných vysokých škol pro rok 2012* [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Listopad 2011 [cit. 2011-02-08]. www.msmt.cz/ekonomika-skolstvi/zasady-a-pravidla-financovani-verejnych-vysokych-skol-pro.

40 VŠE, 2010.

- MŠMT. 2012a. *Rozpis rozpočtu vysokých škol na rok 2012* [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Leden 2012 [cit. 2011-02-08]. www.msmt.cz/ekonomika-skolstvi/rozpis-rozpocet-vysokych-skol-na-rok-2012.
- MŠMT. 2012b. *Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací VŠ na rok 2012* [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Leden 2012 [cit. 2011-03-05]. www.msmt.cz/ekonomika-skolstvi/pravidla-pro-poskytovani-prispevku-a-dotaci-na-rok-2012.
- OECD. *Education at a Glance 2011 – OECD Indicators* [online]. Paris : OECD, Directorate for Education, 2011[cit. 2011-04-02]. www.oecd.org.
- ÚŘAD VLÁDY ČR. Metodika hodnocení výsledků výzkumných organizací a hodnocení výsledků ukončených programů (platná pro léta 2010 a 2011) [online]. Úřad vlády ČR. Květen 2011 [cit. 2011-04-05]. www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=608098.
- VŠE. *Dlouhodobý záměr Vysoké školy ekonomické v Praze na období 2011–2015* [online]. Vysoká škola ekonomická v Praze. Zář 2010 [cit. 2011-03-05]. <http://strategie.vse.cz/dlouhodoby-zamer/dlouhodoby-zamer-vse-na-obdobi-2011-2015>.
- VŠE. *Výroční zpráva o činnosti Vysoké školy ekonomické v Praze za rok 2010* [online]. Vysoká škola ekonomická v Praze. Květen 2011 [cit. 2011-03-02]. www.vse.cz/obecne/vz2010/vyrocní-zprava-o-cinnosti-2010.pdf.

QUALITATIVE CRITERIA IN FINANCING OF PUBLIC UNIVERSITIES IN THE CZECH REPUBLIC AND THEIR IMPACT ON THE UNIVERSITY OF ECONOMICS, PRAGUE

Abstract: Public universities in the Czech Republic are financed mainly from the state budget. The number of students is still the main criterion for receiving funds. However, in the last three years, there have been significant changes which refer to qualitative requirements in response to the demographic development in the Czech Republic. In 2012, 20% of the resources from the state budget to cover current expenditures of public universities are allocated according to a set of qualitative indicators; examples include the research outputs of the universities, the qualification profile of their academic staff, the employability of their graduates, and the international mobility of their students.

The article discusses the fundamentals of public university financing in the Czech Republic and conducts a comparative analysis with respect to the set of qualitative criteria used in the 2012 methodology. Particular attention has been paid to the comparative position of the University of Economics, Prague, and to the discussion of its strengths and weaknesses in terms of qualitative indicators.

Keywords: financing of public universities, comparative analysis of public universities, qualitative criteria in public university financing

JEL Classification: H5, I2